

VRNITEV SLOVENSKE ODPRAVE S TRETJE NAJVIŠJE GORE SVETA

TRAGEDIJA PO USPEHU NA KANČU

MARJAN RAZTRESEN

Na ljubljansko letališče Brnik se je v soboto, 25. maja, vrnila slovenska himalajska odprava, ki je na tretji najvišji gori sveta, na Kangčendzengi, uresničila skoraj vse svoje načrte, vendar je njen uspeh vsaj deloma zasenčila tragedija: na gori sta ostala naša alpinista **Marija Frantar** in **Jože Rozman**.

Odprava, ki je v celoti štela 15 članov, je na pot odšla v več skupinah, glavnina pa 15. marca. Vsi skupaj so se našli šele v baznem taboru pod Kangčendzengo: vodja **Tone Škarja** in zdravnik **Damijan Meško** ter plezalci **Jože Rozman**, **Robert Držan**, **Marija Frantar**, **Bojan Počkar**, **Vanja Furlan**, **Marko Prezelj**, **Uroš Rupar**, **Dare Juhant**, **Viki Grošelj**, **Andrej Štremfelj** in **Stipe Božič** iz Splita ter **Wanda Rutkiewicz** in **Ewa Panjko-Pankiewicz** iz Poljske.

Slovenska himalajska odprava Kanč '91 je imela pred odhodom precej visokih ciljev. Nekaj naših alpinistov naj bi na klasičen način priplezalo na Glavni vrh Kangčendzenge (8586 m), med njimi Marija Frantar, kar bi bil prvi ženski vzpon na vrh te gore, in seveda Viki Grošelj, ki se je namenil v svoji akciji »8000 plus« priplezati na vseh 14 osemtisočakov našega planeta, Kangčendzenga pa bi bil njegov deveti. Vsaj ena naveza naj bi priplezala na Srednji vrh Kangčendzenge (8482 m), vsaj ena naveza po še nepreplezanem južnem oziroma jugozahodnem grebenu na alpski način in brez uporabe dodatnega kisika na Južni vrh te gore (8476 m), vsaj ena naveza pa naj bi opravila vzpon na Vzhodni vrh Kumbakarne (Džanuja, 7468 m), kar bi bil hkrati prvenstveni vzpon v vzhodni steni te gore.

Več kot 14 dni je trajal pristopni marš iz Katmanduja do baznega tabora, ki so ga postavili na nadmorski višini 5400 metrov.

Ko je 12. aprila stal bazni tabor, ki so ga šest dni pozneje šerpe posvetili, kar je pomenilo, da bodo odslej tudi oni odhajali na goro, so naši alpinisti na gori že najresneje delali.

Prezelj in Štremfelj sta opravila krasno aklimatizacijsko turo: 19. in 20. aprila sta po lepi novi smeri priplezala na vrh gore Talung (7340 m). Za to goro sta se odločila tudi zato, ker je z nje lep razgled na Južno Kangčendzengo, kjer sta nameravala plezati. To je bil najverjetneje šele tretji vzpon na to goro, »odkar svet stoji«.

Potem ko so na pobočjih Kangčendzenge drugi alpinisti prodirali navzgor, ko sta Božič in Grošelj postavila na višini 6750 metrov drugi ter Frantarjeva, Rupar, Držan in Rozman na višini 7250 metrov tretji višinski tabor, se je začelo zares: to je bilo kakšnih deset uspešnih, dramatičnih in tragičnih dni te odprave.

Dne 26. aprila sta Prezelj in Štremfelj vstopila v jugozahodni greben Južne Kangčendzenge in si po desetih urah na višini 6200 metrov

Vrhovi Kangčendzenge – od leve proti desni Jalung Kang, Glavni vrh in srednji vrh; označene so smeri in tabori naše odprave

uredila bivač in nato v naslednjih treh dneh še tri. Dne 30. aprila ob 16.45 sta kot 21. in 22. človek stala na vrhu Južne Kangčendzenge. To je velika nova smer, njuno plezanje pa je po mnenju poznavalcev najpomembnejši vzpon na celotno Kangčendzengo, goro s štirimi nad 8000 metrov visokimi vrhovi, z juga od prvega vzpona leta 1953 na glavni vrh. To je hkrati edina smer, ki od vznožja poteka popolnoma samostojno, medtem ko se vse druge razvejajo šele visoko nad baznim taborom.

Isti dan kot onadva je v bazo sestopil Uroš Rupar, ki je od tod odšel štiri dni prej, prišel zadnjega aprila iz drugega v tretji višinski tabor, tam počival in se ob desetih zvečer sam odpravil proti najvišji točki Srednjega vrha, kamor je kot 25. človek na svetu in kot prvi solist prišel ob 10.40. Njegov sestop v tretji višinski tabor je bil zaradi megle in sneženja prav dramatičen: s pomočjo svetilke si je iskal pot in pred seboj metal klobčič vrvice, da je videl, kje so najugodnejši prehodi. Pri sestopu so mu z baterijskimi signali pomagali tudi iz tretjega tabora in po radijski zvezi iz baze.

99. IN 100. ČLOVEK NA VRHU

Grošelj in Božič sta 25. aprila odšla iz baznega tabora in prenočila v prvem višinskem taboru ter naslednjo noč v drugem, kjer sta nato morala čakati še dobra dva dni, da so jima šerpe prinesli manjkajočo opremo, za katero je

bilo dogovorjeno, da jo bodo prinesli prej, pa so morali spremeniti načrt in iti v reševanje obeh Poljakinj. Predzadnji aprilski dan sta odšla v tretji tabor in zadnji dan aprila do višine 7600 metrov, kjer sta postavila četrti tabor, od koder sta se 1. maja ob dveh zjutraj odpravila proti najvišji točki Kangčendzenge. Oba sta odšla proti vrhu s kisikovima bombama, kisik pa sta uporabljala, stara himalajska mačka, nadvse racionalno, saj sta od 280 barov pritiska v jeklenki imela na vrhu še 30 do 40 barov pritiska. Na Glavni vrh sta stopila ob 13.25 kot 99. in 100. človek na svetu. To je bil za Slovenijo dvanajsti osemstisočak, za Vikija Grošlja deveti in za Stipeta Božiča tretji (ali celo četrti, če računamo, da je bil na Everestu dvakrat). Na vrhu sta fotografirala in snemala film, medtem pa se je vreme poslabšalo, tako da je bil tudi njun sestop kar dramatičen. Med drugim sta zgrešila četrti višinski tabor in s pomočjo signalov ob enajstih zvečer prišla v tretji tabor, kjer so že bili Rupar, Frantarjeva in Rozman. Naslednje jutro sta sestopila v bazni tabor.

Najdlje sta bila v »svoji« steni Vanja Furlan in Bojan Počkar, pa tudi najtežavnejšo in najnevarnejšo steno sta si izbrala. Že 28. aprila sta iz baze odšla v »svoj« šotorček pod vzhodno steno Kumbakarne, vanjo vstopila naslednje popoldne in v njej ostala celih 86 ur. Velik del sta naslednje dni plezala ponoči, ko je stena vkovana v led, za bivakiranje pa sta imela s seboj le spalne in bivak vreče. Do 1. maja popoldne sta preplezala 1520 višinskih metrov – toda kakšnih! Naklonina je bila marsikje 90°, skoraj povsod je bila kombinacija ledu in skale, kar nekaj raztežajev vrvi sta ocenila s sedmo težavnostno stopnjo. Ko sta 1. maja iz bivaka na višini 6800 metrov odšla zjutraj brez opreme za bivakiranje, da bi si olajšala vzpon na vrh, se je vreme okoli poldne tako poslabšalo, da sta se morala na višini 7050 metrov odločiti za vrnitev, čeprav jima je do vrha manjkalo le še 400 metrov.

O težavnosti in nevarnosti njune smeri zgovorno priča podatek, da sta morala celo še na višini 7000 metrov preplezati sedmo težavnostno stopnjo, da je bila tudi tod stena popolnoma navpična in je težavnostna stopnja njunih preplezanih 1520 metrov povprečno VI+. Tako sta bila naša plezalca prva na svetu, ki sta resno poskusila preplezati to najbolj nevarno in skrajno težavno steno Džanuja, namen pa jima je preprečilo izključno izjemno slabo vreme. Objektivno je bil to najbolj tvegan od vseh vzponov, ki so se jih to pot na odpravi lotili naši alpinisti.

PREPOZNA USODNA ODLOČITEV

Tistega 1. maja, ko sta Božič in Grošelj plezala na Glavni vrh Kangčendzenge, sta se iz drugega višinskega tabora v tretji odpravila Marija Frantar in Jože Rozman, plezalca, ki sta dotlej že večkrat plezala skupaj in skupaj tudi priplezala na osemstisočak Nanga Parbat kot edina člana lanskoletne slovenske meddruštvene himalajske odprave. Iz drugega tabora sta vzela

s seboj le eno bombo kisika: zelo verjetno je, da Marija ni hotela biti le prva ženska na tej gori, ampak je želela ta uspeh doseči popolnoma v športnem duhu – prva in še brez dodatnega kisika. V tem taboru so se srečali zmagovalec Srednjega vrha Rupar, zmagovalec Glavnega vrha Grošelj in Božič, ki so bili na obeh vrhovih ta dan, in oba kandidata za zmagovalec. Naslednje jutro so prvi trije odšli v bazni tabor, Frantarjeva in Rupar pa v četrti tabor, kjer sta prenočila in nameravala, kot sta povedala, že pred polnočjo odriniti na pot proti vrhu. Odtlej je njuno početje eno samo ugibanje in domnevanje.

Dejstvo je, da je v noči med 1. in 2. majem v gori zapadel nov sneg in da je to noč močno pihalo, zato sta verjetno krenila proti vrhu pozneje, kot sta načrtovala. Vsekakor so ju iz baznega tabora z daljnogledi opazili 3. maja okrog sedmih zjutraj: tam sta bila torej prej kot Božič in Grošelj. Pihal je močan veter, vršna gmota gore je bila v oblakih drvečega snega, kot je zapisal vodja odprave Tone Škarja. »V začetku sta hitro napredovala,« pravi, »proti vrhu vstopnega ozebnika pa je hitrost vzpona očitno pojemala. Preden smer iz kuloarja zavije desno v sistem polic in skalnih pragov, je eden« (ne ve se, kateri) »zaostal in drugi je za kakšnih 50 metrov višine sestopil nazaj k njemu. Potem sta skupaj nadaljevala vzpon. Od takrat naprej ju ni bilo več mogoče videti.«

Toda le nekoliko pozneje je tam zgoraj spet začel pihati orkanski veter, tako močan, da ga je bilo slišati v bazni tabor. V takem – tako so bili prepričani v bazi – je nemogoče priti na tako visoko goro – pa še zrak je postal zelo mrzel.

Šele ob 15.40 se je po radijski zvezi oglasil Rozman – čeprav je bilo dogovorjeno, da se mora vsaka naveza redno in stalno oglašati –

namesto komentarja

LJUDJE V GORAH

Z naravo je menda še edinole mogoče računati kot z zanesljivo partnerko: edinole v naravi menda še veljajo tudi v sedanjih negotovih časih zakoni, kakršni so veljali v vseh drugih časih in sistemih. Naj se je človek v kateremžekoli sistemu vključil v sistem Narave, je bil vanj vključen za vse večne čase.

Prejšnja zima je bila mila z malo snega, letošnja je bila spet prava in je še maja nasula snega kot v najboljših januarjih. Toda nasploh je bilo v glavnem vedno vse v mejah normale: kdor se je odločil iti v hribe, je moral v takih in drugačnih zimah in takih in drugačnih poletjih poznati zakonitosti gorske narave, ki so enake vse čase, kolikor jih poznamo iz pisanih virov.

in povedal, da sta 150 višinskih metrov pod vrhom, da je zelo mrzlo, da jima je kisika v edini jeklenki že zmanjkalo in da sta različnih mnenj, ali naj vzpon nadaljujeta ali naj se vrmeta. Iz baze so govorili z obema in jima dejali, da se morata nujno takoj vrniti, če hočeta ostati živa. Odgovorila sta, da imata enkratno priložnost in da bi bil ves njun trud zaman, če bi se obrnila. Na ponoven nasvet, naj se vrmeta, sta si izgovorila deset minut časa za premislek – in že čez pet minut odgovorila, da se bosta začela vračati. Hkrati sta dejala, da ima Frantarjeva težava z očmi, ker je dobila rahlo snežno slepoto.

Prekinili so zvezo, čez dve uri pa sta se alpinista z gore spet oglasila. Slišati je bilo, da sta izredno utrujena, in opaziti je bilo, da sta težko ravnala z radijskim oddajnikom. Iz baze je bilo videti, da je po gori divjal pravi vihar in nosil sneg navzgor po ozebniku, kjer naj bi sestopala. Iz baze ju ni bilo mogoče videti, čeprav je bila vidljivost dobra; verjetno sta bila še vedno na snežiščih in skalah desno nad ozebnikom.

»Tedad,« pravi vodja odprave, »nihče več ni imel niti najmanjšega upanja v njuno vrnitev.« – Rozman se je ob sedmih zvečer še enkrat oglasil; njegove skrajno nepovezane besede, da ne vesta, niti kje sta, niti kam naj gresta, so potrdile to slutnjo. Potem se je zveza pretrgala in o njiju ni bilo nobenega glasu več; brezuspešno so dajali iz tretjega tabora svetlobne signale v goro, ki je onemela.

GROB NA POBOČJU GORE

Naslednje jutro, 4. maja, so fantje iz baznega tabora dobili radijsko zvezo s Poljakinjo Wando Rutkiewicz, ki je sama šla na aklimatizacijsko turo proti tretjemu taboru, potem ko ji je prejšnji dan soplezalka in rojakinja Pankiewiczzeva popolnoma omagala. Prosili so jo, naj vzpon

nadaljuje proti četrtemu višinskemu taboru – in na višini kakšnih 7400 metrov je ob 11. uri našla mrtvega Jožeta Rozmana.

Poljakinja se je takoj vrnila v drugi višinski tabor, iz njega pa sta tedaj brez težje opreme odšla proti trojki Robert Držan in Dare Juhant, ki sta imela namen iti na vrh, zdaj pa sta šla iskat svoja tovariša. Prenočila sta v tretjem taboru, 5. maja zgodaj zjutraj nadaljevala pot in približno ob pol devetih kakšnih sto metrov višje od Rozmana, v višini 7500 metrov, našla mrtvo še Marijo Frantar. Očitno sta, kot menijo člani odprave, na koncu zdrsnila po ozebniku. Oba sta Juhant in Držan pokopala v globoko ledeniško razpoko, takoj sestopila v drugi višinski tabor in naslednji dan v bazo. – Frantarjeva in Rozman sta 23. in 24. žrtev Glavnega vrha Kangčendzenge oziroma 30. in 31. žrtev celotne Kangčendzenge, gore s štirimi osemstisočmetrskimi vrhovi. Frantarjeva je prva ženska, ki se je resno približala vrhu, hkrati pa tudi prva ženska smrtna žrtev.

Pa pravzaprav sploh ne bi bilo treba, da bi bila! Njena konkurentka Rutkiewiczzeva je bila za njo z aklimatizacijo na višino v zaostanku za kakšnih sedem do deset dni, tisti dan, ko sta z Rozmanom plezala proti vrhu, je bilo tako v taboru tri kot štiri dovolj prostora in bi se lahko pravočasno umaknila nazaj in počakala, naslednja dva dni pa je bilo lepo vreme in bi oba plezalca malodane brez težav prišla na vrh.

Tako se je z nesrečo odprava končala. Že 6. maja sta Božič in Grošelj odšla iz baze in pohitela proti Katmanduju, da bi v domovino sporočila žalostno novico, 8. maja so v baznem taboru postavili svojima umrlima kolegoma spomenik in imeli komemoracijo, naslednji dan pa je glavnina odprave zapustila bazo in odšla proti varnim dolinam.

Končala se je uspešna in tragična odprava.

Ko boste imeli pred seboj to številko Planinskega vestnika, bo že na vrhuncu sezona sredogorskih tur, sezona ogrevanja za poletje, ko bodo spet oživele tudi visokogorske planinske poti. Ali je mogoče glede na vsakršna dogajanja v predelih, kamor je večina dopustnikov iz Slovenije še lani – enako kot prejšnjih nekaj desetletij – hodila na počitnice, pričakovati, da se bodo slovenski turistični tokovi preusmerili z morja v gorate predele naše domovine? Ali bodo slovenska planinska pota bolj obljudena, kot so bila prejšnja leta? Ali pa je mogoče nasprotno pričakovati, da bo več obiskovalcev samo na »modernih« poteh okoli modernih gorskih vrhov, pa še to večinoma ob koncih tednov, medtem ko bo med tednom v gorah mir, kot je bil v začetku našega planinskega udejstvovanja pred sto leti ali kaj? Ali bo standard tako vplival na življenje Slovencev, da si ne bomo mogli privoščiti več niti svojih gor?

Če spada planinstvo v turizem, je mogoče pričakovati, da gore niti letošnje poletje ne bodo puste in neobljudene: ljudje so se vsepovsod po svetu pripravljani prej odreči marsičemu drugemu kot prostemu času, dopustu in počitnicam. Toda če je planinstvo del turizma, bodo letošnji planinci tako kot drugod po Alpah tudi pri nas več kot prejšnja leta hodili po samotnih poteh, več jih bo na brezpotjih, ko si bodo svojo smer poiskali s karto in kompasom, več jih bo iskalo poti prvotnega planinstva – in tudi oskrbniki v planinskih kočah se bodo, kot je mogoče pričakovati, vsaj do neke mere vrnili k praplaninstvu in postregli svoje goste tako, kot so jih oskrbniki v nekdanjih skromnih kočah pod gorskimi vrhovi. Žigi bodo nemara manj pomembni, kot so bili doslej, zato pa bodo pomembnejša srečanja s planinskimi somišljeniki, ki jih bomo srečevali na gorskih poteh ali brezpotjih. Spet bomo postajali del gorske narave.

M. R.